

Sosyal Medya Bağlamında Bilgi Edinme Hakkına Yönelik Halkla İlişkiler Perspektifinden Bir Değerlendirme

A Review towards the 'Right to Know' in the Context of Social Media from the Perspective of Public Relations

Emrah AYAŞLIOĞLU, Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-posta: emrahayaslioglu@gazi.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

Bilgi Edinme, Sosyal Medya, Halkla İlişkiler, Enformasyon, İletişim.

Öz

İnternet temelli teknolojiler ve bu teknolojiler eşliğinde yaşanan dönüşümler bilginin üretim, dağıtım ve paylaşımı aşamalarında önemli yapısal ve kültürel değişimleri beraberinde getirmiştir. Bilginin yurttaşlarla paylaşımı ve yurttaşların yönetime katılımı aşamalarında önemli bir rol biçilen bilgi edinme hakkı ve bu hakkın kullanımı da bu değişimler ışığında farklı olanakları da barındıracak biçimde sınırlarını genişletmiştir. Çalışmada bilgi edinme hakkının sosyal medya bağlamında geçirdiği dönüşüm ve sunduğu olanaklar halkla ilişkiler perspektifinden ele alınmakta, karşılıklı etkileşim ve zaman-mekan kırılması özellikleriyle sosyal medya ortamlarının yenilikçi bir bilgi edinme anlayışına potansiyel katkıları ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Keywords:

Right to know, Social Media, Public Relations, Information, Communication.

Abstract

Web based technologies and the transformations related to these technologies has brought along significant structural and cultural changes in levels of production, distribution and sharing of knowledge. The right to information, which has been thought to play an important role both in sharing the knowledge with citizens and in participation of citizens in different levels of governing, has expanded its boundaries in the light of these transformations by containing different opportunities. In this study, the transformations of the right to know act from the aspect of social media and the possible opportunities stemming from this process are evaluated from the perspective of public relations. The study also aims to reveal the potential contributions of social media with its features of interaction and time-space fracture to an innovative understanding of the act of right to know.

Giriş

Temel dayanak noktası 2003 tarihli Bilgi Edinme Hakkı Kanunu olan Türkiye’de Bilgi edinme hakkı, kamusal iletişimde ve kamunun bilgilendirilmesinde “devletin eylem ve işlemlerini ‘kamuya açmasının’ bir aracı” (Asrak Hasdemir, 2014: 112) olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bilgi edinme hakkı ve bu hakkın kullanımı, yurttaşlar ile otorite arasında bilginin paylaşımını ve bu paylaşımın temel ilkelerini belirleyen genel çerçeve olarak da tanımlanabilir. Kuşkusuz bu çerçeve halkla ilişkiler bağlamında da önemli bir aşamayı ifade etmektedir. Bununla birlikte pek çok alan gibi bilgi edinme hakkı da internet teknolojilerinin gelişimiyle önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Çalışmanın izleyen bölümlerinde öncelikle bilgi edinme hakkı kavramına ilişkin yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışılacak, söz konusu hakkın ortaya çıkışına kaynaklık eden temel yaklaşımlar gözden geçirilecek, ardından sosyal medyaya ilişkin perspektifler özetlenecektir. Bu tanımlamaların ardından bilgi edinme hakkının temelleri, kullanımı ve önemi bağlamında sosyal medyanın hangi süreçler içerisinde bu hak kapsamına girebileceği, sosyal medyanın yapısal özellikleri ile bilgi edinme hakkının niteliklerinin örtüşen ve ayrışan yanları iletişim ve halkla ilişkiler temelinde açıklanmaya çalışılacaktır. Son bölümde ise bilgi edinme hakkı bağlamında sosyal medyanın kullanımı ve önemine ilişkin projeksiyonlar ve önerilere yer verilecektir.

Bilgi Edinme Hakkı

Sanayi sonrası toplum veya enformasyon toplumu olarak da adlandırılan içinde yaşadığımız toplumda enformasyonun alınıp satılabilen bir niteliğe büründüğü, bilginin ise temel güç olduğu ileri sürülmektedir. “Bilgi üretiminin, ekonomik verimliliğin, siyasi/askeri gücün ve medya iletişiminin halihazırda enformasyonel paradigma tarafından derin biçimde dönüştürüldüğü ve bu mantıkla işleyen küresel refah, iktidar ve sembollere bağlandığı” (Castells, 2010: 20-21) yönündeki vurgu bu yeni toplum biçimini özetlemektedir.

Teknoloji eksenli paradigmlar içerisinde geliştiği düşünülen enformasyon toplumu kavramı, özellikle enformasyonun nicelleşmesi ve metalaşması üzerine vurgu yapmaktadır. ‘Data mining’ ve elektronik gözetim teknikleri gibi uygulamalar, bilginin depolanması ve işlenmesi süreçlerini içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle bilgiyi elinde bulunduran, daha doğru bir tanımlamayla bilgi akışı konusunda yetki ve yetenek sahibi olan yapılar veya toplumsal kesimler büyük ölçüde içerisinde yaşamakta olduğumuz çağın küresel akışlarına da hâkim olma şansını elde etmektedirler. Bilgi akışlarının kontrol edilmesi noktasındaki bu paradigma değişimi, ulus devletleri tehdit edecek biçimde, geleneksel olarak ulus devletlerin hakimiyet alanı içerisinde olduğu düşünülen pek çok farklı politikanın (para politikaları, zaman ve mekanın kontrolü vb.) küresel ölçekte belirlenmesi aşamasında farklı aktörlerin söz sahibi olduğu yeni bir dönemi işaret etmektedir. Ulus devletlerin “zaman ve mekan üzerindeki kontrolü, sermayenin, ürünlerin, hizmetlerin, iletişimin ve enformasyonun küresel akışlarıyla artan ortanda baypas edilmektedir” (Castells, 2009: 302)

Bu saptamaların bir başka boyutu da bilgiye sahip olmanın ve erişmenin önemine ilişkin vurgudur. Bilgi, çağımızın en büyük gücü ve var olmanın kaçınılmaz şartlarından bir tanesi olarak önem kazanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde bilgi edinme hakkı da çağın gereklerine uygun biçimde yurttaşların bilgilere erişimi bakımından son derece merkezi bir rol oynamaktadır.

Tanım

Demokratik toplumların önemli gereklerinden biri olarak da değerlendirilen bilgi edinme hakkı, temel hak ve özgürlükler arasında sayılmakta ve ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, hak arama talebi gibi kavramlarla ilişkili olarak açıklanmaktadır. Arklan, bilgi edinme hakkı veya özgürlüğünün;

- Bilgi akışının hâkim olduğu bilgi toplumunda, devletçe tutulan, kayıtlı (kanunda belirtilen istisnalar dışında) her türlü belge, doküman, vb. Bilginin halka akışının yasal olarak serbest oluşu
- İdarenin kurduğu ve kurmakta olduğu işlemler ile eylemlere ilişkin kişinin bilgi almasını, belgelere ulaşmasını öngören temel bir insan hakkı
- Kamunun resmi kuruluşların kararlarından eylemlerinden ve bu eylemlerindeki yöntemlerinden haberli olması hakkı
- Bireylerin devletçe oluşturulan veya herhangi bir şekilde tutulan kayıt ve bilgileri devlet içindeki gönüllü ve gönülsüz kaynaklardan öğrenme hakkı
- İdarenin tek taraflı iradesiyle hukuk düzeninde gerçekleştirdiği değişikliklere ilişkin ilgililerin işlemin niteliği ve neticeleri hakkında bilgi alabilmesini temin eden hak

olarak tanımlandığı farklı bakış açılarına dikkat çekmektedir (Arklan, 2009:184).

Bu tanımlardan yola çıkılacak olursa bilgi edinmenin temel bir insani hak olarak kavranmasına dönük eğilimlerin hemen her tanımda az veya çok vurgulandığı saptanabilir. Bu kavrayışların ortak noktası bilgiye erişimin temel bir fonksiyon olarak ayırım gözetmeksizin herkese açık olmasıdır. “Gizliliğin yönetim sistemlerinde egemen olmasının yönetim-halk ilişkilerini bozması” (Eken, 1995: 62) ve son yıllarda siyaset bilimi literatüründe artan bir oranda vurgulanan “açıklık, şeffaflık, openness, publicity, transparence, glasnost gibi terimler”(Eken, 1995: 62) bu ‘herkese açık olma’ ve ‘ayırım gözetmeme’ ilkelerinin temelinde yatmaktadır. Bir başka deyişle bilgi edinme hakkı, diğer hak ve özgürlükler ile birlikte, demokratik toplumlarda şeffaflığın, açıklığın ve yurttaşların yönetime katılımının önemli bir kanalı olarak da tanımlanabilir.

Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı’nın Gelişimi

Bilgi edinme hakkına ilişkin ilk yaklaşımın 1707 tarihinde o dönemde İsveç’e bağlı olan Finlandiya’da ortaya konulduğu belirtilmektedir. 1766’da İsveç’te yürürlüğe giren Basın Özgürlüğü Yasası ise yine bu alandaki ilk yasal düzenleme olarak dikkat çekmektedir (Canöz, 2008:145). Söz konusu yasa ile yurttaşların haber alma özgürlüğüne önemli güvenceler sağlanmış, haberlere erişim konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Türkiye’de ise bilgi edinmeye de referans olan bir düzenleme olarak 1982 Anayasası’nda tanımlanan dilekçe hakkına ilişkin hükümler ve 24.01.2004 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasına ilişkin düzenlemeler örnek gösterilebilir. 2004 tarihli düzenleme ile yurttaşların yönetimlere dilekçe yoluyla yaptıkları başvurulara ilişkin standartlar yapılandırılmış ve süreç tarif edilmiştir. Söz konusu düzenlemede devlet ile toplum arasındaki iletişimin güçlendirilmesi bakımından bu hakkın kullanımının önemine işaret edilmiş olup intikal eden taleplere azami düzeyde yanıt verilmesi yönündeki gereklilik vatandaş odaklı yaklaşımın bir boyutu olarak tanımlanmıştır.

Son dönemde özellikle BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi) ve kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bilgi edinme kanalları aracılığıyla, elektronik ortamın da desteğiyle etkin biçimde bilgi edinme başvuruları kabul edilmekte ve değerlendirilmektedir.

Halkla İlişkiler ve Bilgi Edinme İlişkisi

Özellikle kamuda halkla ilişkiler bağlamında bilgi edinme hakkının kullanımının önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Halkla ilişkiler boyutunda düşünüldüğünde bilgi edinmenin temel bir insani hak olarak öneminin yanı sıra, kamu kurum ve kuruluşlarının ve bir bütün olarak yönetimin amaçlar, süreçler ve gündem konusunda halka bilgi aktarması ve halktan geribildirim alması bakımından bir diğer önemi görünür hale gelir.

Bilgi edinme hakkı ile halkla ilişkiler arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar, bilgi edinme hakkının kullanımının vatandaşlara devletle etkileşime geçme olanağı tanınması (Canöz, 2008: 148) ve aynı zamanda kamu kurum ve kuruluşlarındaki atıl durumdaki halkla ilişkiler birimlerine de aktif çalışma alanları yaratması bakımından önemine işaret etmektedir. Bilgi edinme kanununun yürürlüğe girmesinden önce, “kamu yönetiminde adı her zaman var olan ancak önemi hiçbir zaman kavranmayan halkla ilişkiler, bu yasayla aktif hale gelmiştir” (Canöz, 2008: 150).

Bir halkla ilişkiler fonksiyonu olarak düşünüldüğünde, bilgi edinmenin yurttaşlar açısından öneminin yanı sıra işletmeler veya kamu kurumları açısından taşıdığı değer de çağdaş kurumlar için üzerinde dikkatle durulması gereken bir alan olarak belirlemektedir. Belediyelerde halkla ilişkiler ve bilgi edinme hakkına yönelik uygulamalar üzerine yaptıkları çalışmada Özüpek ve Aksoy bilgi edinme hakkının ve bu hakkın kullanımının “yönetmelik saydamlık, kurum imajı, sağlıklı yöneten-yönetilen ilişkileri, yönetmelik istikrar, yönetimin halka mal edilmesi: yönetmelik meşruluk” (Özüpek ve Aksoy: 2010: 53-54) bağlamlarında halkla ilişkiler açısından kuruluşa katkıda bulunabileceğine dikkat çekmektedirler.

Küreselleşme, Postmodernizm ve Halkla İlişkiler

Bilgi edinme bağlamında sosyal medyayı, halkla ilişkiler merceğinden bakarak ele almadan önce, sosyal medyanın da önemli bir unsurunu teşkil ettiği içerisinde yaşadığımız toplumsal yapının gelişimine ve içerisinde olgunlaştığı söylenebilecek süreçlere kısaca

değinmek faydalı olacaktır. Halkla ilişkileri işletme yönetiminin bir fonksiyonu olarak değerlendiren görüşlere nazaran daha kapsamlı bir temelde ele alan Biber'e göre halkla ilişkilerin modernleşme süreci içerisinde belirginleşen varlık nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Biber, 2004:30):

- Demokratikleşme: Toplumsal gelişimin önünü tıkayan baskı ve şiddet yerine demokratik toplum anlayışına dayalı ve sorun çözme odaklı işlevi.
- Teknolojik gelişmeler: Kitlel iletişim önünü açan ve alanını genişleten teknolojik gelişmelerin eşliğinde ortaya çıktığı ileri sürülen mesaj bombardımanına karşı örgütlerin kalıcı ve daha doğru mesajları iletmesi için stratejiler ortaya koyabilme becerisi.
- Sosyo – kültürel Gelişmeler ve bütünleşme sorunu: Modernleşme süreci içerisinde farklı grupların ve toplumsal aidiyetlerin belirgin hale gelmesi sonucunda toplumsal parçalanmanın olumsuz etkilerine karşılık olarak sosyal yapıları birleştirme ve birbiriyle etkileşim kurmalarına olanak sağlaması.
- Meşruiyet sorunu: Demokratik yönetim anlayışının bir gereği olarak toplumun rızasını sağlama yoluyla meşruiyet zemininin tanımlanması ve bu zemine yerleşebilmenin stratejik-iletişimsel ve yönetsel kapılarını araması.
- Rekabet olgusunun küreselleşmesi: Finansal para politikalarının, emtia akışının ve hatta kişilerarası iletişimin küresel boyutta yol alır hale gelmesi ve halkla ilişkilerin bu trafiği algılamada ve yönlendirmede etkili bir yöntem önermesi.

Kısaca özetlenen bu varlık nedenleri kısmen de olsa içerisinde küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve demokratik toplum vurgusu gibi yönleri barındırmaktadır. Bu vurgular kuşkusuz dar kapsamlı bir halkla ilişkiler anlayışının ötesine geçerek, halkla ilişkilerin küresel süreçlerde söz sahibi bir yaklaşım, üst/meta alan olmanın olanaklılığını sorgulamaktadır. Bu çalışma açısından bu yaklaşımın önemi halkla ilişkilerin enformasyon toplumu içerisindeki rolünü sorgularken önemli araçlar sunmasıdır. Yukarıda özetlenen varlık nedenleri üzerinden algılanan halkla ilişkiler alanı, sanayi sonrası topluma rengini veren bilgi-iletişim teknolojileri, yeni medya ve küresel iletişim süreçleri gibi konularda söz sahibi olabilecek iddiaları taşıma kapasitesine sahip bir alan olarak kavranabilir.

Biber'in modernleşme süreçleri içerisinde tanımladığı halkla ilişkiler varlık nedenlerinin yanı sıra halkla ilişkileri modernizm karşıtı bir güç olarak ele alan ve halkla ilişkilerin en etkin ve yaratıcı uygulamalarının bu anlayış içerisinde doğabileceği yönünde saptamalar yapan yaklaşımlar da bu çalışma açısından önemlidir. Pal ve Dutta bu yaklaşımın önemli bir örneğini sergiledikleri çalışmalarında (Pal ve Dutta, 2009), modernizme ilişkin eleştirel bakış açısının halkla ilişkilerin çevresini anlamada ve değişim yaratmada önemli imkânlar sunduğunu ileri sürmektedirler. Yazarlara göre modernizmin kimlikler üzerindeki etkisi, Biber'in toplumsal tabakaların parçalı yapısına yaptığı vurguya benzer biçimde, toplumu bütünleştirmekten çok parçalayıcı olmuş, postmodernizm evresinde halkla ilişkilerin hedef kitleleri tanımlamada ve bu hedef kitlelerin küresel iletişim alışkanlıkları içerisinde yol alma konusunda işi oldukça zorlaştırmıştır. Yerel ve küreselin iç içe geçtiği, bilginin tek doğru ve nesnellik üzerinden değil, toplumsal-kültürel-politik, ekonomik boyutlarla inşa edilen bir biçimde oluştuğu, bütünleşik iletişimin yerini parçalı küresel kimliklerin iletişimine bıraktığı bir postmodern coğrafyada, halkla ilişkilerin kendisini postmodern kuramlarla hizalayarak önemli açılımlar sağlayabileceği önerilmektedir:

Eleştirel modernizmin temel ilgisi, egemen paradigma içerisinde ifade edilen halkla ilişkilerin meta-anlatılarını bozmak ve aynı zamanda söylem aracılığıyla sahnelenen yapı ve iktidar gibi toplumsal gerçekliklerin sorgulanması için fırsatlar yaratmak amacıyla iktidar, bilgi, toplumsal/kültürel pratikler ve dil arasındaki ilişkileri anlamlandırmaktır. Bu nedenle bu makalenin merkezi argümanı halkla ilişkiler araştırmalarının eleştirel modernizmi kucaklama ve küreselleşmiş dünyadaki karmaşık deneyimlere işaret etme ihtiyacını ön plana çıkarmaktadır (Pal ve Dutta, 2009: 194).

Bu bakımdan yazarların özetlenen yaklaşımı bu çalışmaya özgün katkısını küresel, parçalı kimliklerin iletişim biçimlerinin anlaşılmasında halkla ilişkilere biçtiği önemli rolü tanımlayarak ve sosyal medya gibi küresel bilgi akışının önemli mecralarının halkla ilişkilerin alet çantasının kıymetli unsurlarını oluşturduğunu vurgulayarak yapmaktadır.

Küresel Akışlar, Yeni Medya ve Sosyal Medya

Enformasyon toplumu olarak tartışılan konu genellikle iki önemli kırılma noktası ile kavranır. Bu kavrayışlar içerisinde teknolojik determinizme varacak biçimde teknolojinin belirleyeceğini savunan görüşler ile yeni toplumsal düzenin teknolojik gelişime paralel fakat daha büyük ölçüde toplumsal, ekonomik, kültürel alanda dönüştüğü görüşüne yakın yaklaşımlar şeklinde ayrıştırılabilir. Sanayi sonrası toplum, ağ toplumu, üçüncü dalga gibi farklı adlandırmalarla da anılan süreç, en genel perspektiften artık yeni bir toplumsal çağda yaşadığımız noktada benzer görüşleri kapsar görünmektedir. Bu yeni toplumsal yapı büyük ölçüde teknolojik gelişmelerin eşliğinde ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminde buharlı makinelerin ve demiryollarının oynadığı devrim niteliğindeki rolün bir benzerini, sanayi sonrası toplumda ya da daha popüler bir adlandırmayla enformasyon toplumunda enformasyon, bilgi iletişim teknolojileri ve daha özelde de internet oynamaktadır. Castells bu süreci çok çeşitli boyutlarıyla kapsamlı bir biçimde ele alarak bu yeni toplumsal düzenin kimlikler, ekonomiler, iletişim biçimleri ve toplumsal sınıflar üzerindeki etkilerine ilişkin önemli saptamalarda bulunur. Castells'e göre artık küreselleşme ile paralel ilerleyen bir bilgi iletişim teknolojileri devrimi ivme kazanmış ve para politikaları, kimliklerin oluşumu ve kendini ifade etme biçimleri, kitlelerin harekete geçme olanakları ve kapitalist üretim ilişkileri kökten bir değişim yaşamıştır (Castells, 2010). Bu değişim öylesine güçlüdür ki, modernleşme süreciyle birlikte altın çağını yaşayan 'ulus devlet' bile karşı koymak bir yana, nasıl tavır alacağını bilemez. Artık eskiden ulusal boyutta belirlenen para politikaları küresel ve çok uluslu şirketlerin veya bölgesel güçlerin (AB, Asya ekonomileri vb.) biçimlendirdiği bir yapıya doğru dönüşmüştür. Öte yandan halkla ilişkiler açısından da çok merkezi bir konumda olan ve öteden beri ulus sınırları içerisinde tanımlanmaya alışılmış kültürel kimlikler, aidiyetler de artık küresel bilgi akışının içerisinde yol alarak biçimlenmektedir. İşte tüm bu gelişmeler ulus devletin bu hızlı değişimlere hâkim olma çabasının yetersiz kaldığı bir momenti doğurur. Böyle bir moment içerisinde Pal ve Dutta'nın da özgün biçimde vurguladıkları gibi, halkla ilişkiler belki de süreci anlamlandırabilecek sayılı alanlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Sosyal medya da bu küresel enformasyon akışının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Yüz milyonlarla ifade edilen kullanıcı sayısını barındıran sosyal medya

platformları (Facebook, Twitter vb.) internet devriminin belki de en yakıcı etkilerini görünür kılan unsurlar olarak özellikle milenyum sonrası döneme damga vurmuştur. Ekonomiden siyasete, pek çok konunun akış mecrası artık sosyal medyadır. Basılı gazete tirajlarının gittikçe düştüğü, yerel gazeteler ve radyoların sadece reklâm amaçlı kullanılan atıl mecralar haline geldiği bu dönemde sosyal medya bilgi akışının en hızlı ve etkili trafiğine sahne olmaktadır.

Bilgi Edinme Bağlamında Sosyal Medya

En temel anlamıyla sosyal medya, internet teknolojilerini kullanan ve karşılıklı etkileşim temelini barındıran yapılar olarak tanımlanabilir. Yağmurlu da sosyal medyanın internet teknolojisi ve sosyal etkileşim bileşenlerinden oluşan ve büyük ölçüde web 2.0'a dayanan yapısını vurgulayarak sosyal medyayı "insanların düşünce, görüş ve ilişkilerini internet üzerinden paylaştıkları bir ortam" (Yağmurlu, 2011: 6) tanımlamakta ve çalışmasında temel analiz birimlerini oluşturan sosyal medya ortamları olarak "forumları, blogları, mikro blogları ve sosyal ağları" ele almaktadır (Yağmurlu, 2011: 6).

Bu perspektiften ele alındığında, sosyal medya olarak tanımlanan ortamların genel olarak sosyal paylaşım ve etkileşim platformlarından oluştuğu söylenebilir. Örnek vermek gerekirse, kullanıcıların etkileşim temelinde bir araya geldiği sosyal ağ yapıları (Facebook, Twitter vb.), belirli tematik unsurlar etrafında yapılandırılmış forum siteleri (donanımhaber.com vb.), konu sınırlaması olmaksızın bilgi paylaşımı öneren platformlar (eksisozluk vb.) ve bunlara ek olarak yoruma açık blog siteleri sosyal medya kanallarının en görünür yüzleri olarak özetlenebilir.

Bilgi edinme hakkının temel nitelikleri, bu hakkın halkla ilişkiler açısından önemi, küreselleşme ve sosyal medya bağlamında halkla ilişkiler alanına ilişkin konular önceki bölümlerde ele alınmıştır. Bu tanımlamalardan ve yaklaşımlardan hareketle çalışmanın bundan sonraki bölümünde, bilgi edinme hakkı bağlamında sosyal medya ortamlarının ve sosyal medya kullanımının halkla ilişkiler yaklaşımlarıyla bağlantılı olarak ne gibi açılımlar sağlayabileceği üzerine bir tartışma yürütülmeye çalışılacaktır.

Bu tartışma ortaya konulurken sosyal medyanın özelliklerine ilişkin aşağıda saptanan unsurlar dikkate alınarak bilgi edinme hakkı ve bu hakkın kullanımı açısından sosyal medya değerlendirilmeye çalışılacaktır:

- Sosyal medyanın etkileşim üzerine dayalı yapısı ve bilgi edinme hakkına etkileri.
- Sosyal medyanın zaman-mekân kırılmasına dayalı ve bilgi edinme bakımından getirdikleri.
- Sosyal medyanın simetrik iletişim özelliği bağlamında bilgi edinme hakkı.
- Sosyal medyanın kapsamı ve sunduğu çeşitlilik bağlamında bilgi edinme hakkı.
- Sosyal medyanın etkileşim üzerine dayalı yapısı ve bilgi edinme hakkına etkileri.

Sosyal medyanın web 2.0 uygulamalarının da desteğiyle eriştiği son halinin etkileşimlilik esasına dayandığı daha önceki bölümlerde dile getirilmişti. Bu boyutuna dikkat yöneltildiğinde bilgi edinme hakkının kullanımı bakımından sosyal medyanın bilgi edinme anlayışını genişletecek imkânlarla sahip olduğunu ileri sürmek mümkündür. Temel kamu politikalarının önemli bir unsuru olarak kurgulanan bilgi edinme hakkı ve bu hakkın etkin kullanımının bir kamu güvencesi olarak sunulması yönündeki ilkesel birliktelik, sosyal medyanın olanaklarının bilgi edinme hakkı kapsamında kullanılmasının da önünü açıcı bir nitelik barındırmaktadır. Her ne kadar bilgi edinme hakkının kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanmasına yönelik metinler bu hakkı doğrusal bir hat üzerinde açıklayan bir iletişim modeline dayansa da sonuçta yurttaşlardan kuruma ve kurumdan yurttaşlara doğru karşılıklı bir iletişim söz konusudur.

Sosyal medya, sanal ortamlarda etkileşimin sınırlarını genişleterek bu iletişim hattını zenginleştirme olanağına sahiptir. Bilgi edinme hakkı, bireylerin bir konuda bilgi edinme ihtiyacının doğmasının ardından bu ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak tasarlanmışsa da bu ihtiyacı önceden kestirerek şeffaflık ilkesi gereği bilgilerin paylaşımı son derece önemli bir strateji oluşturmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları, geleneksel anlamda gelen talepleri cevaplandırmanın ötesine geçerek işleyişleri ve kamuyu ilgilendiren görev ve yetki alanlarını kurulan forum ve sosyal paylaşım platformlarında kullanıcıların katılımını da sağlayarak bir bilgi ihtiyacı doğmadan önce karşılayabilir. Bilgi paylaşımının da ötesine geçerek aynı kurumlar iş akışlarının ve takvimlerin de ilgili paydaşlarla paylaşarak geliştirilmesi konusunda da halkla ilişkiler faaliyetlerini çeşitlendirebilirler. Tüm bu etkinlikler de internet üzerinde etkileşimi son derece ileri seviyelere taşıyan forumlar ve sosyal ağ platformları üzerinden oluşturulacak profiller aracılığıyla yürütülebilir.

Sosyal Medyanın Zaman-Mekân Kırılmasına Dayalı Yapısı ve Bilgi Edinme Bakımından Getirdikleri

Enformasyon toplumu kavramı tartışılırken küresel akışlara ve bu akışlara hâkim olma-nüfuz etme bakımından ulus devletin yaşadığı güçlüklerle değinilmişti. Bu güçlüklerin önemli bir boyutu da söz konusu devrimin zaman-mekân sınırlılıklarını aşan niteliğidir. Enformasyon toplumunda geleneksel toplum yapısından farklı olarak küresel akışların anidenliği ve mekânsal-coğrafi sınırları aşan niteliği önem kazanmaktadır. Enformasyon toplumu öncesinde aylar veya yıllar alabilecek finans akışları ve bilgi paylaşımları artık saniyelerle ifade edilebilecek süreler içerisinde gerçekleştirilebilmektedir.

Bu zaman-mekân kırılması ve bu kırılmanın neden olduğu gerilimler, geleneksel işleyiş perspektiflerinden uzaklaşarak enformasyon toplumunun akış süreçlerine daha yakından dikkat gösteren bir paradigma değişimiyle aşılabılır. Özellikle kamu kurum ve kuruluşları geleneksel bürokratik yöntemleri terk ederek iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan yararlandıkları ölçüde bilgi edinme hakkını da kapsayan pek çok sürece daha fazla hâkim olabilir. Elektronik doküman yönetim sistemleri ve e-imza uygulamaları bunun bir örneği olarak görülebilir. Belirli bir coğrafi alanı paylaşan kent sakinleriyle iletişime geçmenin son derece merkezi bir öneme sahip olduğu yerel yönetimlerde de “çok sesliliğin sağlanması, demokratikleşmenin ve yönetim anlayışının güçlenmesi

açısından” (Demirtaş, 2012: 310) sunduğu olanaklarla sosyal medyanın anında etkileşim özelliği önemli fırsatlar içermektedir.

Bilgi edinme hakkının kullanımı bakımından da iletişim teknolojilerinin kullanımı önemli fırsatlar sunabilir. Bilgi edinme hakkının kullanımında önemli rol üstlenen iletişim kanalları günümüzde büyük ölçüde elektronik iletişim veya doğrudan internet tabanlı uygulamalar üzerinden yürütülmektedir. Bununla birlikte kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi edinme sistemleri, geleneksel bilgi edinme mantığının elektronik ortama aktarılmış halini andırmaktadır.

Bu uygulamaların ötesine geçerek zaman-mekân kırılmasının gerçek anlamda aşılabileceği sosyal paylaşım ağlarının ve özellikle forumların kullanılması, geleneksel bilgi edinme hakkı anlayışında önemli gelişmelere olanak tanıyabilir. Dinamik yapıda örgütlenen forumlar aracılığıyla kullanıcılara sunulan hizmet basit biçimde sorulara yanıt vermenin ötesine geçerek hem web 2.0’ın tüm olanaklarını da kullanan ve kullanıcıların daha önce sorulan sorular içerisinde arama yapması gibi özellikleri de barındıran bir yapıya kavuşabilir.

Sosyal Medyanın Kapsamı ve Sunduğu Çeşitlilik Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı

Çalışmanın önceki bölümlerinde halkla ilişkilere ilişkin farklı kavrayışların barındırdığı olanaklara değinilmişti. Özellikle enformasyon toplumu ve postmodernizm bağlamında tartışılan başlıkların halkla ilişkiler açısından taşıdığı önem vurgulanmış, parçalanmış kimliklerin kendilerini en belirgin biçimde sosyal medya üzerinde görünür kılma çabası aktarılmıştı.

Bu bağlamda sosyal medya geleneksel gözün göremeyeceği parçalı ve küresel akış içerisindeki kimliklerin, toplumsal aidiyetlerin ve sosyal hareketliliklerin en belirgin biçimde görülebilmesi açısından önem taşımaktadır. Enformasyon çağı, geçmişte kendini ifade edecek kanallardan ve etkileşim olanaklarından yoksun ve hatta benzer kaygılar veya gündemlere sahip diğer gruplarla iletişim ve etkileşim kurma olanağı bulamayan farklı kimliklerin, yerel grupların, sosyal organizasyonların, internet ve sosyal medya aracılığıyla, yoksunluğunu çektikleri hemen tüm sayılan başlıklarda yeni imkanlara kavuştuğu bir dönem olarak görülebilir. Bu noktada bilgi edinme açısından bir yorum getirmek gerekirse, sosyal medya bu farklı kimliklerin tek saptanabileceği alan olarak önemli fırsatlar sunmaktadır. Bilgi edinmenin talepleri yanıtlamanın ötesinde karşılıklı etkileşime dayalı rolü de bu noktada devreye girmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının kullanıcılardan gelen talepleri yanıtlamanın ötesine geçerek dolaşımda olan ve kendilerini ilgilendiren konulara, konuların da ötesinde toplumsal tabakalara ve kimliklere yönelik hassasiyet geliştirebilmesi için sosyal medyanın kullanımı önemli olanaklar barındırmaktadır.

Sonuç

Sosyal medyanın bilgi edinme yaklaşımı ve bilgi edinme hakkının kullanımına ilişkin barındırdığı fırsatların ele alındığı bu çalışmada sosyal medyanın üç önemli nitelik bağlamında katkı sunabileceği ortaya konulmuştur. Buna karşın, enformasyon toplumunun küresel akış ve parçalı kimliklerin görünümü üzerine yapılan vurgular fırsatlar kadar tehditleri de barındırmaktadır. Bu parçalı ve karmaşık yapı internetin ve daha dar bir tanımlamayla sosyal medyanın karmaşık ağ yapısıyla birleşince ortaya denetlenmesi ve ayrıştırılması zor bir enformasyon kazanı çıkmaktadır. Her ne kadar sosyal medya olumlu yönleriyle ele alınıyorsa da sosyal medya üzerinden yapılan pazarlama faaliyetlerinin kullanıcıların mahremiyet alanlarını işgali, asılsız haberlerin mesaj bombardımanı yaratarak kirliliği artırması ve gerçek kimlikler yerine sahte kimliklerin tercih edilmesi gibi noktalar sosyal medyanın bilgi edinme hakkı bağlamında olumsuz etkilerine birer örnek teşkil edebilir.

Halkla ilişkilerin farklı kurumlarda farklı biçimlerde kavranışı ve bu farklı kavrayışların uygulamalara yansması bütünlüklü ve sistemli bir halkla ilişkiler perspektifinden çok parçalı ve kurum ihtiyaçlarına odaklı bir görünümü ortaya çıkarmaktadır. Yağmurlu da bakanlıklardaki halkla ilişkiler uygulamalarına odaklanan çalışmasında benzer bir durumu işaret etmekte, farklı bakanlıklardaki e-halkla ilişkiler uygulamalarındaki farklılıkları “halkla ilişkilere verilen değer ve önemle” ilişkilendirmekte, bu bağlamda “devlet-vatandaş iletişimini geliştirmesi amaçlanan halkla ilişkiler çabalarına bütüncül ve kapsamlı bir bakış açısının oturmaması” (Yağmurlu, 2010: 79) olduğunu vurgulamaktadır.

Buna karşın bilgi edinme hakkı ve bu hakkın kullanımına ilişkin sosyal medyayı merkeze alan yaklaşımların iyi kurgulanması halinde önemli avantajlar ve gelişim imkânları sunacağı açıktır. Bu çalışmada bu imkânlarla değinilerek ve aynı zamanda halkla ilişkiler perspektifinden konu ele alınarak bilgi edinme hakkını halkla ilişkiler bağlamında ve sosyal medya üzerinden kurgulayacak uygulamalara ilişkin bir projeksiyon ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

Akıncı Vural, Z. B., Bat, M., (2010), “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, Journal of Yaşar University, 2010 20 (5).

Arklan, Ü., (2009), Halkla İlişkiler ve Bilgi Edinme Hakkı, İstanbul, Literatürk.

Asrak Hasdemir, T., (2007), Kamusal İletişimde Bilgi Edinme Hakkı, Ankara, Dipnot.

Biber, A., (2004), Halkla İlişkilerde Teorik Bir Çerçeve, Ankara, Vadi.

Canöz, K., (2008), Kamuda Halkla İlişkilerin Yeni Yüzü: Bilgi Edinme Yasası, Selçuk İletişim Dergisi 5,3.

Castells, M., (2010), The Power of Identity: The Information Age, Economy, Society and Culture, Wiley-Blackwell:Uk.

Castells, M., (2010), The Rise of the Network Society:The Information Age, Economy, Society and Culture, Wiley-Blackwell:Uk.

Demirtaş, M., (2012), “Yerel Yönetimlerde Bir Halkla İlişkiler Çalışması Olarak Sosyal Paylaşım Ağlarının Kullanımı: Üsküdar Belediyesi Örneği”, E-Journal of New World Sciences Academy, 2012 - Volume: 7, Number: 4.

Eken, M., (1995). “Bilgi Edinme Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, TODAİE Yayını - Vol.17.

Özüpek, M.N., Aksoy, N., (2010). “Bir Halkla İlişkiler Fonksiyonu Olarak Bilgi Edinme Hakkı ve Belediyelerdeki Uygulamaları”, Selçuk İletişim, 6,2, s.49-61.

Pal, M., Dutta, M. J., (2009), “Küresel Bağlamda Halkla İlişkiler:Teorik Bir Mercek Olarak Eleştirel Modernizmin Uygunluğu”, (Keskin, F. Ve Özdemir, B. P. Der) Ve Halkla İlişkiler, Ankara, Dipnot.

Yağmurlu, A., (2011), “Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya”, Selçuk İletişim Dergisi, 7,1.